

Перспективи подальших розвідок напрямку автора спрямовані на визначення компонентно-структурного складу математичної компетентності майбутніх учителів фізико-математичного профілю.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М.С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23-30.
2. Губанова М.И. Функциональная грамотность младших школьников: проблемы и перспективы формирования / М.И. Губанова, Е.П. Лебедева // Начальная школа плюс до и после. – 2009. – № 12. – С. 1-4.
3. Зіненко І.М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку / І.М. Зіненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 165-174.
4. Кудрявцев Л.Д. Мысли о современной математике и методике ее преподавания / Л.Д. Кудрявцев. – М.: Физматлит, 2008. – 434 с.
5. Нападенина Е.Ю. Формирование профессионально-прикладной математической подготовленности будущих экономистов в вузе: дисс... канд. пед. наук: 13.00.08 / Екатерина Юрьевна Нападенина. – М., 2008. – 181 с.
6. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія

реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – С. 19.

7. Основные результаты международного исследования образовательных достижений учащихся PISA – 2006 / [В.Ю. Баранова, Г.С. Ковалева, Н.Г. Кошеленко, Э.А. Красновский и др.]. – М.: Центр оценки качества образования ИСМО РАО, 2007. – 99 с.

8. Раков С.А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу у навчанні з використанням інформаційних технологій: дисс... д-ра пед. наук: 13.00.02 – «Теорія і методика навчання інформатики» / Сергій Анатолійович Раков; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2005. – 526 с.

9. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г.К. Селевко. – Т. 1. – М.: НИИ школьных технологий, 2006.

10. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / За ред. О.І. Локшиної. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – С. 189.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Костюченко Наталія Юрївна – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблема формування математичної компетентності майбутніх учителів фізико-математичного профілю.

УДК 37.091.3'035

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Юлія КОТЕЛЯНЕЦЬ (Кіровоград)

Постановка проблеми Вища освіта в ХХІст., як освіта загалом, має бути гуманістичною, тобто особистісно-зорієнтованою, базуватися на загальнолюдських цінностях, органічно поєднаних з цінностями національної культурно-історичної традиції. В її центрі має стояти людина, вихована в демократичних традиціях і підготовлена до співробітництва з іншими людьми та народами.

Навчання у вищій школі повинно мати не лише освітню орієнтацію, а й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес покликаний формувати в студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх громадянами-патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. Студент, який переступає поріг вищого навчального закладу, має відчутти особливе ставлення до себе. Це – увага до студента, як до особистості, повага її винятковості.

Аналіз останніх джерел Питання толерантності серед молоді ставали предметом наукового пошуку багатьох вчених, а зокрема формування ставлення вихованців до толерантності як суспільно значущої цінності: І. Бех, Т. Болотіна, Р. Валітова, Б. Гершунський, В. Глебкін, О. Гуткін, В. Золотухін, О. Клепцова, І. Крутова, В. Лекторський, Б. Рієрдон; формуванню міжособистісної толерантності молоді приділяли увагу: Г. Безюлева, Я. Береговий, Г. Скрябіна, Г. Солдатова, О. Шарова, Г. Шеламова; розвиток толерантності у контексті педагогічної взаємодії досліджували І. Вороб'єва, О. Тодорцева; формування міжетнічної толерантності розглядали: О. Грива, К. Магомпедова, Ф. Малхозова, З. Мубінова, В. Тішков, Ф. Філіппов.

Виклад основного матеріалу дослідження В якості цілей педагогіки толерантності виступають: передача знань про толерантність через навчання, формування умінь і навичок

толерантної взаємодії з іншими, формування толерантності в якості однієї з найважливіших цінностей в особистій системі цінностей того кого навчають (через виховання шляхом розвитку потреби і здатності до вибору), і на цій основі, мотивів толерантної поведінки та установки на толерантність. Остання являє собою налаштованість індивіда на певний тип поведінки і полягає в його емоційно-вольовій готовності до рівноправного діалогу з іншою людиною і критичного сприйняття явищ надлишкової дійсності, до цілісного сприйняття «Іншого» з усвідомленням і прийняттям його відмінних характеристик як прояв його індивідуальності й неповторності, готовності до компромісу і готовності частково поступитися власними інтересами для подолання та запобігання конфлікту в ситуаціях зіткнення двох індивідів, що відрізняються один від одного за своїм статусом (статтю, віком, професією).

Визначаючи оптимальні педагогічні умови, що є суттєвим компонентом педагогічного процесу вищого навчального закладу, який включає в себе зміст, методи та організаційні форми виховання студентської молоді, насамперед треба дати чітке визначення поняття «умова». Тлумачний словник визначає умову як вимогу, що висувається однією зі сторін; як усний чи письмовий договір про що-небудь; як правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставину, яка уможливає здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь.

Проаналізуємо основні риси феномена поняття «умова» в різних аспектах. У довідковій літературі «умова» розуміється як:

- 1) обставина, від якої що-небудь залежить;
- 2) правила, встановлені в якій-небудь галузі життєдіяльності;
- 3) обстановка, в якій що-небудь відбувається [3, с. 588].

Філософське трактування даного поняття зв'язується з відношенням предмета до оточуючих його явищ, без яких він існувати не може: «те, від чого залежить щось інше (що обумовлюється); вагомий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), з наявності якого випливає існування даного явища» [7, с. 707]. Тобто сукупність конкретних умов даного явища утворює середовище його протікання, виникнення, існування та розвитку.

У психології досліджуване поняття, як правило, представлено в контексті психічного розвитку і розкривається через сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, що визначають психологічний розвиток людини, що прискорюють або уповільнюють його, роблять

вплив на процес розвитку, його динаміку і кінцеві результати [2, с. 270-271].

Педагоги займають схожу з психологами позицію, розглядаючи умову як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості [6, с.36].

Таким чином, результати комплексного аналізу дозволяють зробити висновок, що поняття «умова» є загальнонауковим, а його сутність у педагогічному аспекті може бути охарактеризована кількома положеннями:

1. умова є сукупність причин, обставин, будь-яких об'єктів і т.д.;
2. позначена сукупність впливає на розвиток, виховання і навчання людини;
3. вплив умов може прискорювати або уповільнювати процеси розвитку, виховання і навчання, а також впливати на їх динаміку і кінцеві результати.

У сучасних дослідженнях поняття «умова» використовується досить широко при характеристиці педагогічної системи. При цьому вчені, спираючись на різні ознаки, виділяють різні групи умов. Так, Ю. Бабанський по сфері впливу виділяє дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (природно-географічні, громадські, виробничі, культурні, середовище мікрорайону) і внутрішні (навчально-матеріальні, шкільно-гігієнічні, морально-психологічні, естетичні) [5].

За характером впливу виділяють об'єктивні і суб'єктивні умови.

Об'єктивні умови, це ті, що забезпечують функціонування педагогічної системи, включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби інформації та ін. і виступають в якості однієї з причин, спонукають учасників освіти до адекватних проявів себе в ньому.

Суб'єктивні умови, це ті що впливають на функціонування та розвиток педагогічної системи, відображають потенціали суб'єктів педагогічної діяльності, рівень узгодженості їх дій, ступінь особистісної значущості цільових пріоритетів і провідних задумів освіти для учнів.

За специфікою об'єкта впливу виділяють загальні та специфічні умови, які сприяють функціонуванню та розвитку педагогічної системи. До загальних умов відносяться соціальні, економічні, культурні, національні, географічні та інші умови; до специфічних-особливості соціально-демографічного складу учнів; місцезнаходження освітнього закладу; матеріальні можливості освітнього закладу, виховні можливості навколишнього середовища та ін.

Проблема умов набуває «педагогічного» забарвлення в дослідженнях В. Андрєєва, А. Найна, Н. Яковлевої, Н. Іпполітова, М. Зверєвої, Б. Купріянова, С. Диніної та ін, знайшовши своє відображення в численних трактуваннях терміна «педагогічні умови».

Педагогічні умови формування толерантності у студентства запропоновані низкою науковців (Г. Шеламова, П. Комогоров, О. Ашихміна, О. Тодорцева, О. Матієнко, І. Воробйова).

Враховуючи це, у процесі дослідження нами виділено такі педагогічні умови формування толерантності майбутніх вчителів початкових класів:

- забезпечення готовності науково-педагогічних працівників до формування знань про толерантність;
- створення толерантного середовища в навчальному закладі;
- методичне забезпечення процесу самовиховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів;
- використання інтерактивних методів та прийомів у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів.

Однією з педагогічних умов формування толерантності майбутніх вчителів початкових класів є забезпечення готовності науково-педагогічних працівників до формування знань про толерантність. Процес формування толерантності повинен представляти собою єдність навчання і виховання, а педагогіка толерантності повинна включати методи й прийоми навчання і виховання. При цьому треба мати на увазі, що навчання і виховання в реальному педагогічному процесі взаємопов'язані один з одним і представляють аспекти педагогічної діяльності студента і викладача.

Комплексний підхід забезпечує єдність організації процесу формування толерантності і його результатів, що виявляється в міждисциплінарних зв'язках. Формування знань про толерантність сприяє підвищенню рівня інформованості студентів про існування змістових аспектів феномена толерантності, особливостей вивчення даного явища в рамках різних сфер знань, розвитку і становлення проблеми толерантності; розвитку в студентів ціннісних орієнтацій, включаючи в себе інтереси, мотиви, оцінки і норми поведінки, напрямки на засвоєння і застосування в практичній діяльності і спілкуванні етичних принципів толерантності (принцип рівності, співробітництва, вільного вибору і ціннісного самовизначення); формування умінь і навичок толерантної взаємодії, представляє собою практично-поведінкову сторону процесу формування толерантності, яка має в основі ознайомлення і самостійне надходження прийомів і способів духовного і ділового

спілкування; формування установки на толерантність, яка знаходиться в емоційно-вольовій готовності до рівноправного діалогу з іншим, його цілісного, критичного доброзичливого розуміння.

Другою педагогічною умовою є створення толерантного середовища у вищому навчальному закладі. У формуванні толерантності студентів велика роль належить педагогу, адже якщо педагог сам не включений у самовдосконалення, то він не зможе виховати студентів. Виховні впливи педагога також будуть малоефективними, непродуктивними, якщо педагогічне середовище не підкріплює цих впливів, не узгоджується з ними.

Педагог формує особистість, її знання, вміння, якості через створення умов, при яких студент включається в активну діяльність по досягненню певної мети, тобто самовдосконалюється. Процес виховання відбувається через формування в студентів системної орієнтовної основи поведінки і діяльності особистості.

Гуманістична спрямованість освітнього середовища передбачає, що незалежно від майбутньої спеціальності і дисципліни які навчаються, людина стає в центрі процесу навчання, тобто відбувається «олюднення» освіти. Головне завдання полягає у формуванні у студентів гуманістичних цінностей, спільною рисою яких є те, що всі вони набувають свій статус в результаті їх оцінки за критерієм «людяність або антилюдяність». У плані формування толерантності важливими є встановлення гуманних, довірливих відносин між суб'єктами освіти, максимальна реалізація своїх можливостей, сприйняття нового досвіду, здатності на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях.

Процес виховання у вищому навчальному закладі органічно поєднаний з процесом навчання молоді, опануванням основами наук, багатством національної й світової культури. Цей процес не може бути стихійним, він передбачає співробітництво, співдіяльність, співтворчість педагога і студента. Кожен педагог, який би предмет він не викладав, завжди є перш за все вихователем. К. Ушинський стверджує, що «дух навчального закладу живе не в стінах і не на папері, а в характері більшості викладачів і звідти переходить у характер вихованців» [8].

Взаємодія викладача і студента є одним із найважливіших чинників, які впливають на становлення особистості молодої людини, оскільки дуже багато з того, що людина набуває в студентські роки, залишається з нею на все життя і визначає її життєву траєкторію.

Третя педагогічна умова-використання інтерактивних методів та прийомів у професійній підготовці майбутніх вчителів

початкових класів. Інтерактивне навчання підвищує мотивацію і залученість учасників в рішення обговорюваних проблем, що дає емоційний поштовх до подальшої пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій, процес навчання стає більш осмисленим. Інтерактивне навчання формує здатність мислити неординарно, по-своєму бачити проблемну ситуацію, виходити з неї; обґрунтовувати свої позиції, свої життєві цінності; розвиває такі риси, як уміння вислуховувати іншу точку зору, уміння співпрацювати, вступати в партнерське спілкування, виявляючи при цьому толерантність і доброзичливість по відношенню до своїх опонентів.

Інтерактивні методи навчання дозволяють здійснити перенесення способів організації діяльності, отримати новий досвід діяльності, її організації, спілкування, переживань. Інтерактивна діяльність забезпечує не тільки приріст знань, умінь, навичок, способів діяльності та комунікації, а й розкриття нових можливостей для студентів, є необхідною умовою для становлення та вдосконалення компетентностей через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної та колективної діяльності для накопичення досвіду, усвідомлення і прийняття цінностей.

Для ефективного виховання толерантності рекомендується використовувати інтерактивні методи, за допомогою яких у студентів з'являється можливість глибше сприймати і співпереживати ситуацію.

Четверта педагогічна умова-методичне забезпечення процесу самовиховання толерантності вчителів початкових класів у процесі професійної підготовки. Особлива роль у процесі самовиховання толерантності студентів належить зусиллям викладача. Вона пов'язана в першу чергу з усвідомленням своєї професійної гідності, яка передбачає здатність поважати інших людей.

Без толерантності педагог сам, проявляючи нетерпимість, провокує загострення відносин. Не менш важливі рефлексія, самоаналіз свого реалізованого ставлення до різних оточуючих, чесна оцінка своїх думок, відносин, рішень, вчинків. Адже кожен має право і на удачу, і на помилку.

Зрештою, не тільки самооцінка, але і прагнення володіти собою, стримуючи неприязнь, негативне ставлення до когось (чогось) з оточення. Дуже не просто в нервовій обстановці стримувати свої нерви, але без толерантності педагог сам, проявляючи нетерпимість, провокує загострення відносин.

Кожному педагогу важливо виховувати в собі толерантність – одну з істотних рис, що характеризує професійну гідність і майстерність.

Несформованість толерантності – професійна драма педагога. Справа багаторазово ускладнюється тим, що жертвами такої драми в кінцевому підсумку виявляються діти, з якими цей педагог працює. Самовиховання тут виявляється не тільки особистою, але й соціальною проблемою.

Висновки Для знаходження способів досягнення мети формування толерантності, з'ясовано умови які є для цього більш сприятливими.

Умова - вимога, що висувається однією зі сторін; як усний чи письмовий договір про щонебудь; як правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставина, яка уможливує здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь.

За характером впливу виділяють об'єктивні і суб'єктивні умови.

Форма і зміст процесу формування толерантності характеризується комплексом педагогічних умов. Серед них ми виділяємо: забезпечення готовності науково-педагогічних працівників до формування знань про толерантність; створення толерантного середовища в навчальному закладі; методичне забезпечення процесу самовиховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів; використання інтерактивних методів та прийомів у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований / А. Я. Найн // Педагогика. - 1995. - № 5. - С. 44-49.
2. Немов Р. С. Психология: словарь-справочник : в 2 ч. - М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. - Ч. 2. - 352 с.
3. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 53000 слов / С. И. Ожегов; под общ. ред проф. Л. И. Скворцова. - 24-е изд., испр. - М.: ООО «Издательство Оникс»: ООО «Издательство Мир и образование», 2007. - 640 с.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472с.
5. Педагогіка / под ред. Ю. К. Бабанського. - М.: Педагогіка, 1988. - 432 с.
6. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. - М.: Высш. шк. 2004. - 512 с.
7. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов. - М.: Сов. энциклопедия, 1983. - 840 с.
8. Ушинский К. Д. О пользе педагогической литературы // К. Д. Ушинский. Педагогические сочинения: в 6 т. Т. 1. / К. Д. Ушинский. - М.: Педагогика, 1988. - С. 160-198.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Котелянець Юлія Сергіївна – аспірантка Київського Національного Університету Біоресурсів і природокористування України.

Коло наукових інтересів: формування толерантності у вчителів початкових класів.